

ÎNDUMNEZEIREA OMULUI ÎNȚELEASĂ CA RELAȚIE A DESĂVÂRȘIRII

THE DEIFICATION OF MAN UNDERSTOOD AS A
RELATIONSHIP OF PERFECTION

Diac. Cătălin Adrian Moiescu

Abstract: It is impossible to understand any other purpose of creating man in the image of God, with the potentiality of becoming like him, than to find in him a partner in relationship. Of course, this intention could not be realized if there were not a reciprocity of desire, of freedom, but also of the preservation of the identity of the human being. It follows, as far as the human being is concerned, that the process of establishing this relationship will not cause any ontological damage. Its dichotomous wholeness could not be prejudiced by the one who built it and who made all things „very good” (Gen. 1, 31). However, the final becoming to which man is called is not strictly limited to reaching the limits of what is human, but presupposes even going beyond them, which does not mean a dissolution of the human being, but, on the contrary, his fulfillment. Human nature naturally tends towards the supernatural. The solution for their fulfillment is the uncreated energy of God, to which man can make himself a receptacle.

Keywords: body, relationship, grace, theosis, nature, man

ÎNDUMNEZEIREA CA ÎMPLINIRE A FIRII OMENEȘTI NU CA DESFIINȚARE A EI (OMUL DEVINE CU ADEVĂRAT DUMNEZEU DUPĂ HĂR, RĂMÂNÂND TOTODATĂ OM DEPLIN)

Planul cel mai înainte de toți vecii gândit de Dumnezeu a fost acela ca „*să unească cu Sine în chip neschimbat firea omenească*”¹. Accentuarea termenului „*neschimbare*” în formularea teologiei îndumnezeirii omului, analoagă întrebuirii sale din cadrul hristologiei, are ca scop salvagardarea identității și libertății.

Omul, fiind o făptură creată și, de asemenea, constituindu-se prin mixtura dintre material și spiritual, este circumscris celor două lumi de care aparține. Dată fiind însă intenția divină de a-l ridica pe om la măsura asemănării cu Sine, intenție amprentată în natura sa prin chipul Său pe care îl poartă (Facere 1, 26), omul poate fi ridicat prin harul dumnezeiesc deasupra mărginirilor sale creaturale, aceasta nereprezentând altceva decât împlinirea rațiunii originare în baza căreia a fost zidit. Desigur, această ridicare nu presupune desființarea caracterelor umane, ci o dezactivare a lor în vederea imprimării trăsăturilor dumnezeiești².

Faptul că unirea îndumnezeitoare a omului cu Dumnezeu nu îi suprimă celui dintâi firea este categoric evidențiat de următorul pasaj din epistola a VII-a către Ioan prezbiterul:

„Dacă deci e adevărat că nimic din cele ce sunt nu poate fi sau nu poate fi cunoscut fără cele ce-l caracterizează în chip natural sau propriu, cei ce golesc sufletul de ceea ce-i este natural după ființă, adică de puterea rațională și înțelegătoare, prin care este și lucrează pururea, înțelegând și judecând, e vădit că îl golesc și de existență, chiar dacă nu o spun”³.

1 Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, Filocalia, vol. III, 22, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 2009, p. 80.

2 Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Cele două sute de capete despre cunoștința de Dumnezeu și iconomia întrupării Fiului lui Dumnezeu*, II, 80, Filocalia, vol. II, traducere, introducere și note de pr. Dumitru Stăniloae, Ed. Humanitas, București, 2009, p. 180. A se vedea și Lars Thunberg, *Antropologia teologică a Sfântului Maxim Mărturisitorul. Microcosmos și mediator*, traducere de Anca Popescu, Editura Sophia, București, 2005, p. 474.

3 Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Scrieri și epistole hristologice și duhovnicești*, „Epistola 7”, „A aceluiași către Ioan prezbiterul, despre faptul că și după moarte sufletul are lucrarea înțelegătoare și nu iese nicidecum din puterea lui naturală”, traducere, introducere și note de pr. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, 2012, p. 82.

Se poate înțelege de aici că existența însăși poate fi pusă sub semnul întrebării în cazul înțelegerii îndumnezeirii omului ca proces prin care caracteristicile omenești sunt suprimate. Ștergerea acestora ar echivala cu absorbirea identității umane în abisul Dumnezeirii. Creștinismul se individualizează față de misticismul celorlalte religii mai ales prin personalismul său. Amintim celebrul dicton din Upanishade, „*Tat tvam asi*”, care s-ar putea înțelege „*Tu ești Divinitatea*”⁴. Numai înțelegerea lui Dumnezeu ca Ființă personală, iubitoare, poate garanta împlinirea sensului ultim al vieții umane în condițiile păstrării integralității sale dihotomice.

Îndumnezeirea ca împlinire a firii umane și nu ca desființare a ei este descrisă cuprinzător în *Capetele gnostice*⁵ ale Cuviosului Mărturisitor. Înaintarea omului în viața duhovnicească este prezentată în termenii unei firești evoluții. Procesul îndumnezeirii presupune, din această perspectivă, parcurgerea a două stadii, hrănirea prin contemplații și virtuți în vederea creșterii spirituale și hrănirea spre conservarea desăvârșirii deiforme. După cum conform naturalului, creșterea biologică se petrece doar până la o anumită vârstă, până la atingerea maturității, după care se oprește, tot astfel și urcușul duhovnicesc are ca hotar culmea îndumnezeirii în care facultățile cu care a fost înzestrat omul prin creație intră în odihna pasivității active. Realizarea dezideratului asemănării cu Dumnezeu nu exclude nici trupul. Acesta va pătimi și el îndumnezeirea.

Dacă în existența efemeră pământească Dumnezeu este cunoscut prin intermediul celor create, în starea finală a celor sfinți din împărăția cerească, cele create vor fi percepute prin Dumnezeu și nu Dumnezeu prin cele create. După cum arată însuși Sfântul Apostol Pavel, câtă vreme ne găsim în această viață pământească, chiar pe culmile cele mai mari ale sfințeniei de ne-am găsi, cunoașterea lui Dumnezeu tot „ca în oglindă și în ghicitură” (1 Corinteni 13, 12) este. Abia în veacul viitor vom fi în stare de a-L vedea pe Dumnezeu „față către față”⁶. Desigur, această vedere

4 Arhim. Hristofor, Dan Popovici, Ierod. Calinic, Ion Misăilescu, Florin Caragiu, Adrian Olteanu, Ierom. Neofit, *Chipul iconic, în memoria ieromonah Ghelasie. Reflexii ale chipului mistico-teologic ghelasian*, vol. 5, serie nouă, Chipul iconic, Sâmbotin, 2022, p. 163.

5 Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Cele două sute de capete despre cunoștința de Dumnezeu și iconomia întrupării Fiului lui Dumnezeu*, II, 88, p. 183.

6 A se vedea Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Cele două sute de capete despre cunoștința de Dumnezeu și iconomia întrupării Fiului lui Dumnezeu*, II, 87, p. 182.

viitoare nu înseamnă o pătrundere în ființa lui Dumnezeu, ci o împărtășire de toate cele din jurul Său. Cel îndumnezeit devine ca un receptacol al harului ce îl ridică chiar deasupra marginirilor ființei sale. Omul nu se poate îndumnezei pe sine însuși, de aceea în starea aceasta nu poate fi vorba de vreo lucrare omenească, ci doar de pătimire a ei. Desăvârșirea este un dar al lui Dumnezeu care se oferă celor care I se deschid, nefiind o simplă răsplătire a faptelor, ci o covârșire a omului de generozitatea lui Dumnezeu ce nu este nicidecum invidios asupra fapturilor sale pe care El Însuși le ridică pe aceeași poziție cu Sine. Omul are posibilitatea de a ajunge la asemănarea cu Dumnezeu păstrând ca diferențiere identitară exclusiv ființa.

Se vorbește în teologia îndumnezeirii omului de prefacerea firii. Aceasta însă nu ar trebui să fie înțeleasă ca o trecere la o altă fire. Omul îndumnezeit rămâne om. Nu se schimbă în acesta rațiunea firii sale, ci modul existenței acesteia. Prefacerea ce are loc se realizează în chip neschimbat, după cum am afirmat și mai sus.

„Legea harului este rațiunea mai presus de fire, care prefacă firea în chip neschimbat îndumnezeind-o și arată în firea oamenilor ca într-o icoană Arhetipul necuprins și mai presus de ființă și de fire, și procură fericirea veșnică”.^v

Firea însăși este rațională, însă, există și o rațiune superioară, a supranaturalului, pe care dobândind-o omul nu prejudiciază cu nimic rațiunea firii sale și nu îi preschimbă firea, ci din contră îi aduce adevărata împlinire. Rațiunea umană tinde în chip ontologic după cele mai presus de ea⁸.

Modul în care se realizează unirea dintre om și Dumnezeu în cadrul îndumnezeirii este descris cel mai exact de termenul perihoreză⁹. Acesta apare explicit întrebuințat de sfântul Maxim Mărturisitorul în Ambigua:

„În sfârșit, după toate acestea unește prin iubire și firea creată cu cea necreată (o ! minune a iubirii de oameni a lui Dumnezeu față de noi), arătându-se una și aceeași prin posesiunea harului

7 Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, 64, p. 355.

8 Omul „și trăiește mereu insuficiența, relativitatea, dar într-o aspirație după absolut, după infinit, de care se simte legat, cu care comunică în deosebite feluri”. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos – Lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, Editura Basilica, București, 2014, p. 25.

9 A se vedea contribuția majoră a Sfântului Maxim în vederea introducerii termenului *perihoreză* la Lars Thunberg, *Omul și cosmosul în viziunea Sfântului Maxim Mărturisitorul*, traducere de Pr. Prof. Remus Rus, EIBMBOR, București, 1999, pp. 35-51.

ca putere habituală. Ajuns aici, omul se află întreg și în chip integral într-o întrepătrundere cu Dumnezeu întreg, devenit tot ce este și Dumnezeu, afară de identitatea după ființă. El îl are pe Dumnezeu însuși întreg în locul său însuși și agonisește ca premiu atotunic al urcușului pe Dumnezeu însuși ca țintă finală a mișcării celor ce se mișcă și ca stabilitate neclintită și nemișcată a celor purtate spre El, și ca graniță și margine nehotărnicită și nesfârșită a toată granița și regula și legea, rațiunea și mintea și firea”¹⁰.

După cum remarcă și Vladimir Lossky, această unire perihoretică nu este nici una ipostatică, precum cea dintre cele două firi în Persoana Mântuitorului, nici una ființială, asemenea celei între cele Trei Persoane divine. Unirea ce se petrece între om și Dumnezeu este una prin harul Său cel necreat. În baza acestuia omul poate dobândi tot ceea ce Dumnezeu are prin ființă. Singurul aspect distinct care persistă este identitatea ființială.¹¹

Modul în care această unire se petrece a fost în repetate rânduri explicat de Cuviosul Mărturisitor în scrierile sale prin comparația cu fierul înroșit în foc și aerul luminat¹². După cum fierul rămână fier, dar dobândește calitățile focului prin unirea neconfundată cu acesta și după cum aerul este luminat, fiind străbătut de lumină, tot astfel și firea noastră rămânând în cadrele ei se împărtășește prin energiile divine, de însușirile lui Dumnezeu¹³.

Desigur, stadiul ultim al vieții duhovnicești este anticipat, pregustat și reprezentat mai ales de momentul împărtășirii cu Trupul și Sângele Domnului. În acest gest se poate vedea sintetizată și oglindită plastic toată învățătura despre îndumnezeire. De aceea Taina Împărtășaniei este indispensabilă obținerii desăvârșirii, întrucât în ea se ascunde deplinătatea harului unificator între om și Dumnezeu, dar și între semenii. Găsim în Mistagogia Sfântului Maxim următoarea frază foarte sugestivă pentru cele exprimate mai sus: „Prin aceasta, omul este învrednicit să devină din om dumnezeu”¹⁴. Faptul că Hristos Însuși a rânduit ca această mare

10 Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, 106, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr., Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, 2006, p. 391., a se vedea și Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, 59, p. 277.

11 Vladimir Lossky, *Teologia Mistică a Bisericii de Răsărit*, studiu introductiv și traducere de pr. Vasile Răducă, Humanitas, București, 2010, p. 86.

12 Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, 7 b, p. 108.

13 Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe*, EIBMBOR, București, 2002, pp. 436-437.

14 Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Mistagogia*, traducere, introducere și

Taină să fie împărtășită oamenilor prin trup, prin materie, arată din capul locului, cinstea pe care o conferă Dumnezeu omului integral, din care nu poate fi exclus trupul.

Logosul naturii umane are înscrisă în sine tinderea către un tropos mai presus de natură, are înscrisă în sine dorința depășirii proprii. Din acest motiv aceasta are și posibilitatea de a pătimi îndumnezeirea fără ca prin aceasta să fie în vreun fel modificată la nivel ontologic.

Persistența trupului mai este evidențiată de Sfântul Maxim și prin indicarea destinului său veșnic prin care la sfârșitul veacurilor acesta se va transfigura. Omul, care este purtător de trup, ca mare preot al creației, dobândind sens veșnic, oferă și lumii materiale sens.

„Și atunci tot trupul se va face asemenea sufletului, iar cele sensibile asemenea celor inteligibile, în privința cinstei și a slavei, arătându-se în toate o singură putere dumnezeiască, printr-o prezență luminoasă și activă, potrivit cu fiecare”¹⁵.

Cele spre care l-a gândit Dumnezeu pe om sunt de neimaginat pentru cei necredincioși, însă, din păcate și pentru mulți dintre cei credincioși. După cum evidenția Sfântul Sofronie Saharov, numai realizând această înălțime a chemării noastre, potențialul veșnic al existenței omenești, omul își poate găsi motivația pentru a parcurge acest drum. Descoperind că Hristos a fost om adevărat și ca om, El Însuși a parcurs acest drum, fiecare dintre noi poate vedea în El ceea ce ar putea ajunge, se poate vedea pe sine însuși în ipostaza desăvârșirii, iar acest fapt ne poate determina să nu ne mai acoperim căderile cu scuza că „suntem oameni”¹⁶. Din cele afirmate mai sus reiese și relevanța studierii problematicii îndumnezeirii atât din perspectiva hristologiei, cât și din cea a antropologiei creștine.

ÎNDOUHOVNICIREA OMULUI CA RELAȚIE ȘI COMUNIUNE INTIMĂ ȘI PERSONALĂ CU DUMNEZEU

Toate învățăturile mai importante ale creștinismului au ca pe o cheie a înțelegerii lor noțiunea de relație, fie raportată la viața intratrinitară, fie raportată la lucrarea lui Dumnezeu în afara nucleului trinitar, orientată spre ființele raționale create, dar și între acestea.

note de pr. Dumitru Stăniloae, ediție îngrijită de pr. Alexandru Atanase Barna, EIBMBOR, București, 2017, p. 140.

15 Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Mistagogia*, p. 124.

16 Arhim. Sofronie Saharov, *Rugăciunea – experiența Vieții Veșnice*, traducere și prezentare de diac. Ioan I. Ică jr., ediția a III-a, Deisis, Sibiu, 2007, p. 220.

În ce privește subiectul relației, din perspectivă creștină, putem observa că există două direcții în care aceasta se poate manifesta, pe verticală, între Dumnezeu și făpturile create și pe orizontală între cei asemenea. Găsim că aceleași direcții sunt indicate și prin Sfânta Cruce. Dacă aceasta în mod evident prin ceea ce reprezintă este soluția tuturor problemelor, același lucru l-am putea afirma și despre relație ca instrument al elucidării tuturor misterelor existențiale¹⁷. Desigur că întrucât în această operație a relației fiind mereu prezent factorul Dumnezeu, fie ca element component al ei, fie ca fond determinant al acesteia, gândind la intenționalitatea divină care se găsește la originea tuturor relațiilor (întreprinse sau îngăduite de Dumnezeu), identificăm iubirea dumnezeiască ca înțeles definitoriu al conceptului de relație. Între relație, ca intenție divină și iubire am putea pune semnul egal. Punctul de interferență care face cele două direcții relaționale să se suprapună nu poate fi altul decât Dumnezeu și Omul, Iisus Hristos. Cu alte cuvinte, punctul de intersecție al crucii conceptuale cosmice este Mântuitorul. Așadar, în lumina celor exprimate mai sus, după relație și iubire am mai putea adăuga încă un egal urmat de Iisus Hristos.

Desigur că și problematica îndumnezeirii omului nu poate să aibă altă sursă generatoare decât intenția divină de a avea o relație iubitoare cu subiectul uman¹⁸. Această relație nu se poate realiza fără mijlocirea și urmarea Arhetipului Hristos, centrul unificator al tuturor.

„Asemănarea celor ce se împărtășesc cu Cel de care se împărtășesc înseamnă identitatea actualizată prin asemănare a celor ce se împărtășesc cu Cel de care se împărtășesc, atât cât este cu putință. Iar identitatea actualizată prin asemănare a celor ce se împărtășesc cu Cel de care se împărtășesc este îndumnezeirea celor ce se învrednicesc de îndumnezeire”¹⁹.

17 „Taina întrupării Cuvântului cuprinde în sine înțelesul tuturor ghiciturilor și tipurilor din Scriptură și știința tuturor făpturilor văzute și cugetate. Căci cel ce a cunoscut taina crucii și a mormântului a înțeles rațiunile celor mai înainte spuse; iar cel ce a cunoscut înțelesul tainic al învierii a cunoscut scopul spre care Dumnezeu a întemeiat toate de mai înainte”. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Cele două sute de capete despre cunoștința de Dumnezeu și iconomia întrupării Fiului lui Dumnezeu*, I, 66, pp. 138-139.

18 Referitor la viața veșnică înțeleasă ca expresie a iubirii dumnezeiești a se vedea, Myrrha Lot-Borodine, *Îndumnezeirea omului după învățătura părinților răsăriteni*, introducere de Jean Daniélou, traducere de Măriuca și Adrian Alexandrescu, Editura Sophia, București, 2019, pp. 266-267.

19 Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, Filocalia, vol. III, 59, p. 278.

Din pasajul citat, ținând cont de cele afirmate mai sus, este de evidențiat identificarea prin asemănare a celui care e îndumnezeit cu Dumnezeu care îl îndumnezeiește. Identificarea înseamnă, în mod obligatoriu, două identități ce devin conforme. În aceeași măsură, e de remarcat că asemănarea presupune împărtășirea prealabilă cu Dumnezeu a celui care tinde să se asemene cu El. Orice relație funcționează mai bine dacă cei care o constituie se aseamănă întreolaltă. În mod evident, această asemănare nu înseamnă contopire sau pierdere a individualității. Dumnezeu dorește să găsească în om un partener în stare de o relaționare pe măsura Sa dumnezeiască. Din acest motiv l-a creat pe om după chipul său, purtând potențialitatea ajungerii la asemănare²⁰. De aceea îi dă putere omului să se ridice la această înălțime, pentru a fi capabil să primească și să încapă în sine oceanul nesfârșit de cunoaștere și iubire pe care vrea să-l livreze spre el și, de asemenea, să poată da un răspuns adecvat²¹.

Faptul că înduhovnicirea omului se petrece ca urmare a realizării unei relații iubitoare cu Dumnezeu-Persoană, poate fi sesizat și dintr-un pasaj din Mistagogia sfântului Maxim în care se vorbește despre cele trei categorii ale celor credincioși, care corespund celor trei trepte ale urcușului duhovnicesc. Aceștia trei sunt: robii care împlinesc poruncile de frica pedepselor, argații sau lucrătorii cu plată, care le săvârșesc din dorința obținerii făgăduințelor, a bunătăților promise și cei din urmă, corespunzători celor desăvârșiți, fiii.

„Iar fii sunt cei ce nici de teama amenințărilor, nici de dorul celor făgăduite, ci în temeiul unui mod statornic și al unei deprinderi în înclinarea și dispoziția voluntară a sufletului spre bine, nu se despart niciodată de Dumnezeu, (...). Aceștia sunt prin afirmare voluntară și prin îndumnezeire în har, atât cât le este îngăduit oamenilor, ceea ce este și e crezut Dumnezeu după fire și cauză.”²²

20 „De aceea Sfinții Părinți precizează ca scop al creării lumii, și al conducerii ei spre Sine, dorința de a împărtăși lumii iubirea pe care Tatăl o are față de Fiul Său, și ca ființele create conștiente să-i răspundă cu iubirea lor filială, care le vine din alipirea la Fiul Său Unul-Născut făcut Om”. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Editura Basilica, București, 2013, p. 532.

21 Referitor la deosebirea dintre concepția neoplatonică potrivit căreia Dumnezeu nu ar fi animat de *eros* în legătură cu omul, ci doar omul față de Dumnezeu, a se vedea cu folos Pr. Prof. Ioannis Romanides, *Teologia patristică*, traducere din limba neogreacă și studiu introductiv de Pr. Dr. Gabriel Mândrilă, Editura Metafrază, București, 2011, pp. 97-98.

22 Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Mistagogia*, p. 145.

Cu alte cuvinte culmea potențialului uman se atinge prin statornicirea liberă în iubirea de Dumnezeu. Ultima treaptă a vieții spirituale este și ultima treaptă a iubirii. Dacă inițial cel credincios se raportează și Îl iubește pe Dumnezeu ca o slugă, apoi ca un argat, în cele din urmă îl va iubi, se va simți iubit și se va recunoaște în starea de fiu al lui Dumnezeu.

Prin îndumnezeirea omului toate potențele sale sunt actualizate²³. Aceasta s-a petrecut mai întâi în firea umană a Domnului Hristos. Sfântul Sofronie de la Essex nuanțează actul îndumnezeirii firii umane a lui Hristos în două momente. După cum este binecunoscut, potrivit Sfinților Părinți una din consecințele unirii ipostatice a fost tocmai îndumnezeirea firii omenești a Domnului²⁴. Pe aceasta însă, Sfântul Sofronie o numește „îndumnezeire ipostatică”, aceasta fiind însă dublată de ceea ce acesta numește „momentul energetic”. Altfel spus, firea umană enipostaziată de Hristos se prezintă ca „perfectibilă” până la împlinirea tuturor actelor mântuitoare ale vieții Sale omenești. Dacă până la Înălțarea Sa la cer se putea vorbi despre incommensurabilitatea deosebirii între cele două naturi, după aceasta, diviziunea este ștearsă. Aceasta deoarece Iisus Hristos-Omul „a șezut de-a dreapta Tatălui”. Desigur nu este vorba de o ședere după ființă, în sens monofizit, ci după har, energie. Cele notate în paragraful de mai sus justifică mai bine localizarea lui Hristos la punctul de intersecție al căii cruciforme a desăvârșirii omului²⁵.

Intimitatea relației pe care o dorește Dumnezeu cu omul nu poate să fie generată de vreun alt fenomen, decât de naștere. Evident nu este vorba de nașterea după ființă, ci de una după har, care ne va și conduce la îndumnezeirea după har. Această naștere din Dumnezeu se petrece prin Cuvântul-Hristos în Duhul. Numai prin Cel care S-a făcut model oamenilor asumându-și integral firea omenească și parcurgând El Însuși întâiul întregul drum spre

23 Omul nu este creat pentru a viețui ca ființă autonomă. Adevărata sa umanitate se împlinește atunci când acesta trăiește în Dumnezeu, depășindu-și mărginirile prin imprimările divine asupra sa, ca urmare a lucrării energiilor necreate. A se vedea John Meyendorff, *Byzantine theolog : historical trends and doctrinal themes*, Fordham University Press, New York, 1987, 139-140.

24 A se vedea Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, capitolul XVII „Despre îndumnezeirea firii trupului și a voinței Domnului”, traducere de Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București, 2001, pp. 160-161.

25 Potrivit Sfântului Maxim taina existenței trupești este condiționată de taina lui Hristos, a se vedea Adam G.Cooper, *The Body in St Maximus the Confessor. Holy Flesh, Wholly Deified*, Oxford University Press, Oxford, 2005, pp. 65-66.

îndumnezeire va putea omul să se sfințească, sau mai exact prin relația cu El, care fiind menită să-l ridice pe om la starea de fiu nu putea să debuteze altfel decât printr-o naștere²⁶.

„(...) dacă s-a născut în Duh între ființele dumnezeiești și fără de început și nemuritoare ale lui Dumnezeu prin rațiune după har și poartă în sine nevătămată și adevărată asemănarea lui Dumnezeu care l-a născut (deoarece toată nașterea obișnuiește să facă la fel cu născătorul pe cel născut : «Căci ceea ce e născut din trup, zice, trup este, iar ceea ce e născut din duh, duh este»»²⁷

În pasajul citat este vorba despre Melchisedec, care în înțelegerea duhovnicească a Sfântului Maxim Mărturisitorul îl reprezintă pe omul îndumnezeit. Acesta prin nașterea în Duh, dar prin Cuvânt, devine asemenea celui care l-a născut, adică mai presus de însușirile naturale și temporale, de aici „fără tată și fără mamă”, cel cu început al existenței, devine ca Cel fără de început, iar aceasta prin comuniunea cu Cel ce l-a născut pentru a-l fi asemenea.

Îndumnezeirea nu poate în niciun caz a fi înțeleasă ca un proces mecanic prin care s-ar îndeplini strict anumite condiții după care în mod automat s-ar obține rezultatul dorit. Harul îndumnezeirii covârșește atât de mult tot ceea ce ar putea omul să facă bun în această viață, încât nu poate fi înțeles altfel decât ca dar. După cum a fost accentuat în cele de mai sus, doar relația cu Dumnezeu, care într-adevăr presupune trecerea prin treptele făpturii și cunoașterii, e în stare să aducă acest rezultat.

Concluzionând cele enunțate, evidențiem înțelegerea procesului înduhovnicirii omului în cheia relației, care la rândul ei trebuie percepută ca pe o cale a iubirii. Sfințirea vieții e sinonimă cu ridicarea statului omului la calitatea de fiu al lui Dumnezeu. Nașterea prealabilă în Acesta este indispensabilă. Aceasta constituie garanția posibilității atingerii asemănării cu Dumnezeu. Identitatea ființială a subiectelor îndumnezeite rămâne neatinsă, iar aceasta tocmai pe considerentul raportării personale iubitoare părintești a Ziditorului la făpturile Sale.

26 „Chipul nașterii noastre din Dumnezeu este îndoit: unul dă celor născuți întreg harul înfierii, ca să-l aibă prezent ca potență; celălalt le dă să aibă întreg harul în lucrare, ca să preschimbe și să modeleze aplecarea voii celui născut din Dumnezeu, încât să tindă liber spre Cel ce l-a născut. Chipul dintâi are prin credință numai harul prezent ca potență; celălalt sădește pe lângă credință și asemănarea atotdumnezeiască cu Cel cunoscut, asemanare ce lucrează însoțită de cunoaștere în cel ce cunoaște.” Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, 6, p. 49.

27 Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, 29, p. 210